

ERDŐDY KÁLMÁN

Amíg a Tragédia eljutott a színpadig

Úgy tanultuk és úgy is tudjuk, hogy Madách sohasem gondolt Az ember tragédiája színpadi bemutatására. Még a művet színpadra állító Paulay Ede is abban a hitben élt, hogy a művet „szerzője nem színpadra szánta, ezért nem nevezte drámának”. Holott a drámaíró életének mozzanatai és irodalmi munkásságának állomásai ellenkeznek ezzel az állítással. Madách jogászéveiben vonzódott a festett kulisszák világához. Kár, hogy anyja neheztelésére lemond a Nemzeti Színházbajárásról. Így sínyli meg egész életére és színházművészetünk kárára, hogy nem tanulta meg a színpad titkait. Gyulay Pál szerint is színpadra szánta a Tragédiát, és előző drámái csak előtanulmányok a főműhöz.

És most nézzük a színpadravitelt. Ennek első ötletét a Sürögöny című napilap 1864. október 9-i számában olvashatjuk, a Madách-nekrológ befejezéseként: „A Nemzeti Színház az elhunyt költő kegyeletének szép jelét adná, ha egy pár estét az Ember Tragediája előállítására szánna. Miként értjük mi a mű színpadosítását, alkalmilag el fogjuk mondani. Mindenesetre hiányzanék valami drámai művészetünkből, ha e költői mű sohase eleveníttetné meg a színpad által.” Pár nap múlva, 1864. október 13-án a Hölgyfutár csatlakozik az indítványhoz: „Molnár úrnak ez régi terve, ki már nagyjából skizzírozta a színpad számára, s nem is mond le reményéről, hogy azt a közönségnek illő kiállítással bemutatathatandja.” Vagyis a költő halála után pár nappal már jelentkezik a bemutatás gondolata, sőt, van is valaki - és nem is akar ki -, akit már a költő életében foglalkoztat a bemutatás gondolata. Molnár úr nem más, mint Molnár György, a Budai Népszínház megteremtője és vezetője, a zseniális, nagyvonalú színpadi rendező, Jászai Mari, Blaha Lujza, Kassai Vidor felfedezője, korának nagy útkezesője. Molnár Györgyöt évtizedeken át foglalkoztatta a terv, nyilván nem volt módja olyan művészi szinten színpadra vinni a drámát, amely a nagy műhöz méltó lett volna.

Ecsedi Kovács Gyulát, az országos

adalek: a ruhákat Feszty Árpád tervezte.)
híru tragikus hősszínészt, rendezőt, író, műfordítót ugyancsak foglalkoztatja a kérdés. Mikor 1883 elején Paulay már kezdi előkészíteni a premiért, Rákosi Jenő, aki pedig a színre alkalmazás ellenzője - nem ez volt egyetlen tévedése - így ír: „Ha már a Nemzeti Színház nem akar a kényes kísérletről lemondani, nyissa meg kebelét igazán, s kérje be a másik két művész átdolgozását is. Ilyen kényes dologban nagyon jól fel-fegyverzetten kell porondra menni. A színpadi berendezést se tapasztalással, se fantáziával úgy e földön nem győzi senki, mint Molnár. S mikor egy vak-merő kísérletről van szó, amelyben a vesztes végre is se nem Molnár, se nem Kovács, se nem Paulay, hanem igen könnyen Madách lehet, akkor a legnagyobb óvatosság a legnagyobb becsület.” Megállapíthatatlan, hogy Paulay hallgatott-e a tanácsra.

Tóth Imre, a Nemzeti Színház egykori igazgatója szintén megemlíti egy ilyen irányú tervet. Édesatyja, Tóth József, a Nemzeti Színház tagja már a hatvanas évek végén az elsők között foglalkozott a mű színre vitelének gondolatával. Tóth Imre írja: „El is készültek erre vonatkozó jegyzetei, már hozzá is kezdett a rendezőpéldány elkészítéséhez, amikor betegsége és halála kiragadták kezéből a terv végrehajtását.”

Mindezek az adalekok kétségtelenné teszik, hogy színházi világunk akkori legjobbait már Madách halála előtt foglalkoztatta a színre vitel gondolata. De mód és lehetőség úgy látszik, hiányzott.

Felelevenítve húsz év sikertelen, de nagyon is becsülendő kísérleteit, bizonyosság, hogy Paulay nem felfedezte, csak szintén felismerte a mű színszerűségét, és élt a lehetőséggel. Paulay érdeméből és munkájának megbecsülhetetlen értékéből nem vonnak le a megelőző tervek, kísérletek, szándékok. Paulaynak nem volt könnyű dolga. Mint minden újat akarót, gáncsoskodás, kétkedés fogadta. A sikertelenség igazgatói székébe kerülhetett volna. Az aggályoskodók attól tartottak, „hogy az előadás kifordítja a Tragédiát valódi értelméből, mozgalmas, tarka látványossággá süllyeszti, a díszletek fénye elkápráztatja a szemet, meg-osztja a figyelmet, sőt, el is téríti a lényegről”. A bemutató előadás azután az aggályok egy részét igazolta (ma is elő-forduló jelenség), viszont beigazolódott, hogy a Tragédia nemcsak irodalmi, hanem színpadi remekmű is. (A bemutatóval kapcsolatban még egy alig ismert

Vidéken legelőször Baján mutatták be, 1883 decemberében, majd 1884 februárjában Kolozsvárott, Ecsedi Kovács Gyula rendezésében - Paulay rendezőpéldánya alapján. Ecsedi valószínűleg a pesti siker hatása alatt lemondott saját elképzeléseiről, és Paulay munkáját tette magáévá. (Vagy mert abban az ő elképzelései is benne voltak?) Különböző Ecsedi Kovács nevéhez fűződik Madách többi drámájának első színre vitele. 1886-ban a Csak végnapjait, 1888-ban pedig a Mózest mutatta be Kolozsvárt.

MAGYAR SIKER ROMÁNIÁBAN

A romániai magyar és román sajtó, egyaránt az elismerés hangján írt a békéscsabai Jókai Színház romániai vendégszerepléséről.

A bukaresti Előre hasábjain, Szekernyés János először is azt emeli ki, hogy Aradon a Fáklyaláng színházi élménynek mindenképpen rendkívüli, mivel az aradi Állami Színház épületétől alig néhány száz méterre, még teljesen épen áll a vár, amely utolsó menedéke volt az 1848-49-es forradalmi kormányknak, s amelyet Illyés Gyula drámája első két felvonásának színhelyül választott. Egy futamodásra van Világos, ahol Görgey Arthur, a Kossuthal vívott nevezetes szópárbaja után, feltétel nélkül letette a fegyvert. Az asztalt, amelyen aláírták a fegyverletelési szerződést, ott őrzik az aradi múzeumban.

A továbbiak során, az Előre megállapítja, hogy Sándor János rendező nagy intenzitású előadásban vitte színre Illyés Gyula történelmi drámáját, igyekezett a szerző szellemében, következetesen érvényesíteni a maiság igényét az előadás egészében, nem csak arra törekedve, hogy hiteles, megrázó képet rajzoljon a szabadságharc utolsó napjairól, hanem arra is, hogy a Kossuth és Görgey képviselte két-fajta magatartást a mával szembebesítse. A szereplők alakítását elemezve, Szekernyés elsősorban Görgey színpadi megelevenítéséről ír, méltatva Szoboszlai Sándor felejthetetlen játékát.

A Vörös Lobogó kiemeli azt a mély hatást, amelyet Illyés Gyula Fáklyaláng című történelmi drámája keltett, elemzi Simon György (Kossuth), Szoboszlai Sándor (Görgey) és Körösty István (Józsa) alakítását, valamint Székely Piroska korhű jelmezeit, méltatva, hogy az előadás egésze és minden alakítása a forradalmi fáklyaláng nagyszerű irodalmi mondanivalóját érvényesítette.

Szakonyi Károly Adáshiba című vígjátékának előadására vonatkozóan, a Vörös Lobogó hangsúlyozza, hogy a Bódog szerepét alakító Lengyel János a jellem szatirikus elemeit hangsúlyozza, kitérései-csillapulásai hirtelen váltása, egész játéka nagyon jó, Szücs szerepében pedig Körösty István szatirikus portréja remek.

THÉÂTRE

REVUE MENSUELLE
DE L'ASSOCIATION HONGROISE
DE L'ART THÉÂTRALE

Directeur: IVÁN BOLDIZSÁR

Rédacteur-en-chef: MÁRIA CS. TÖRÖK

Résumé

János Komlós:
Du cabaret – sans plaisanterie

Le directeur de la Scène Microscope de Budapest, parlant des traditions du cabaret hongrois, fait dissiper quelques légendes. Il estime que le cabaret ne peut pas être « modernisé » par force, car les genres et les possibilités ont été déjà découverts depuis des siècles. Il se peut, tout au plus, que des nouvelles variations se produisent par le changement dans les proportions des mélanges et par l'application de moyens techniques. La tâche du cabaret reste, en principe, toujours la même: exprimer spirituellement sa conviction.

Théâtre ouvrier ou théâtre populaire de divertissement?

Entretien avec Imre Fodor, directeur du Théâtre Attila József de Budapest et avec Gábor Berényi, le nouveau metteur en scène en chef de ce théâtre. Pendant les quinze dernières années, avec des alternatives de succès et de revers, le théâtre s'est acquis un bon renom auprès du public comme théâtre divertissant et musical. La direction artistique s'est donnée pour tâche de rendre son programme plus varié, de satisfaire aussi d'autres exigences.

Travail et esprit dans l'atelier

Causerie avec la nouvelle direction du Théâtre Gergely Csiky de Kaposvár, le directeur István Komor et le metteur en scène en chef Gábor Zsámbéki. Les nouveaux dirigeants comptent d'attirer le public et à renforcer la petite troupe provinciale.

Sándor Köröspataki Kiss:
Le théâtre aura-t-il le sort du Roi Lear?

Notre revue Théâtre, au mois de mai, a ouvert une discussion sur les questions de la dramaturgie traditionnelle et moderne. Cet article examine l'influence que la révolution dans la télécommunication exerce sur les rapports entre le théâtre et son public. Contrairement à l'opinion de plusieurs qui préconisent que le théâtre

succombera après avoir prodigué ses biens comme le Roi Lear, l'auteur de l'article, dans la lutte pour le public donne ses chances pour le théâtre, car ce dernier peut, mieux que les arts mécaniques, satisfaire l'exigence d'activité croissante du public.

András Pályi:
Specialisation en comédies?

L'article analyse l'activité du Théâtre National de Miskolc, au Nord de la Hongrie. Dans la saison passée le Théâtre de Miskolc s'est distingué par la présentation excellente de nombreuses comédies, parmi lesquelles aussi celles d'auteurs hongrois. Le théâtre a posé la couronne sur son travail de l'année dernière en organisant avec grand succès le Festival National de la Comédie.

Zsuzsanna Nemes G.:
Dans les traces de Racine

Avec un retard de trois siècles, le Théâtre Kisfaludy de Győr présenta Bérénice de Racine pour la première fois en Hongrie. La mise en scène a été exécutée par István Egrí du Théâtre National de Budapest, les décors par Victor Vasarely.

Tibor Benkő:
Festival ou Jours de Théâtre?

Actuellement en Hongrie, tous les printemps, des Jours de Théâtre sont organisés dans quatre villes de province. Selon l'auteur de l'article ces festivités ne montrent pas d'aspirations précises et à part le Festival de Miskolc elles n'avaient pas une spécialisation dans le genre non plus. Il préconise d'organiser l'année prochaine le festival des nouveaux drames hongrois.

Gábor Antal:
Acteur derrière le masque

Causerie avec László Keleti, artiste du Théâtre Thalia qui est un des plus éminents de la génération aînée des comiques et qui pendant quatre décades a interprété des rôles principaux dans maintes comédies et tragédies.

Mária Bonifert:
Personnalité et rôle

Portrait de Péter Huszti, artiste du Théâtre Madách de Budapest, qui malgré son jeune âge s'est affirmé déjà maintes fois avec grand succès dans des rôles importants, ainsi dernièrement dans un des rôles principaux de Cabale et Amour de Schiller.

Vera Márton:
Chveik – Gyula Bodrogi

La dernière présentation du Théâtre Attila József, au printemps dernier, fut le Chveik, adapté du roman célèbre de Hasek de titre identique. L'adaptation en musical pour la scène hongroise a été faite par le leading-acteur de ce théâtre Gyula Bodrogi qui, en même temps, créa aussi le rôle principal de son adaptation.

Tamás Major:
Le Théâtre du Soleil

Le metteur en scène en chef du Théâtre National de Budapest a fait dernièrement une

visite à Paris où il a eu l'occasion de voir la présentation de 1789 du Théâtre du Soleil au Château de Vincennes. Il se prononce passionnément pour les expédients de cirque, l'improvisation, la mise en scène en apparence spontanée, car il ressent que le travail approfondi de la troupe d'Ariane Mouchkine a atteint son but: le théâtre s'est pénétré de sa responsabilité sociale.

László Joó:
Théâtre dans les Halles

Compte rendu de la présentation d'Orlando Furioso d'Arioste à Paris, l'année dernière, par le troupe du Teatro Libero de Rome.

Péter Nagy:
L'absurdité de l'absurde

Cette lettre de Paris analyse la présentation de deux pièces critiquant la société de consommation – Jeux de massacre de Ionesco et Early Morning d'Edward Bond.

Georges Schlocker:
Rencontre mondiale des théâtres des jeunes

C'est pour la huitième fois que fut organisé à Nancy un festival international de théâtre. Les ensembles de l'Amérique du Sud y offraient surtout les variations du théâtre politique, tandis que l'Europe et l'Amérique du Nord se présentèrent avec les jeux de la fantaisie et le théâtre surréaliste de rêves. L'article apprécie également le succès qu'a emporté à Nancy la troupe hongroise de Péter Halász, le Studio Maison Kassák.

Éva Mezei:
Les Bas-fonds au Club Činoherní à Prague

Cette petite troupe travaille à Prague depuis six ans et elle s'est déjà acquise une réputation internationale. L'article analyse du point de vue mimographique quelques scènes-clé de la représentation du drame de Gorki.

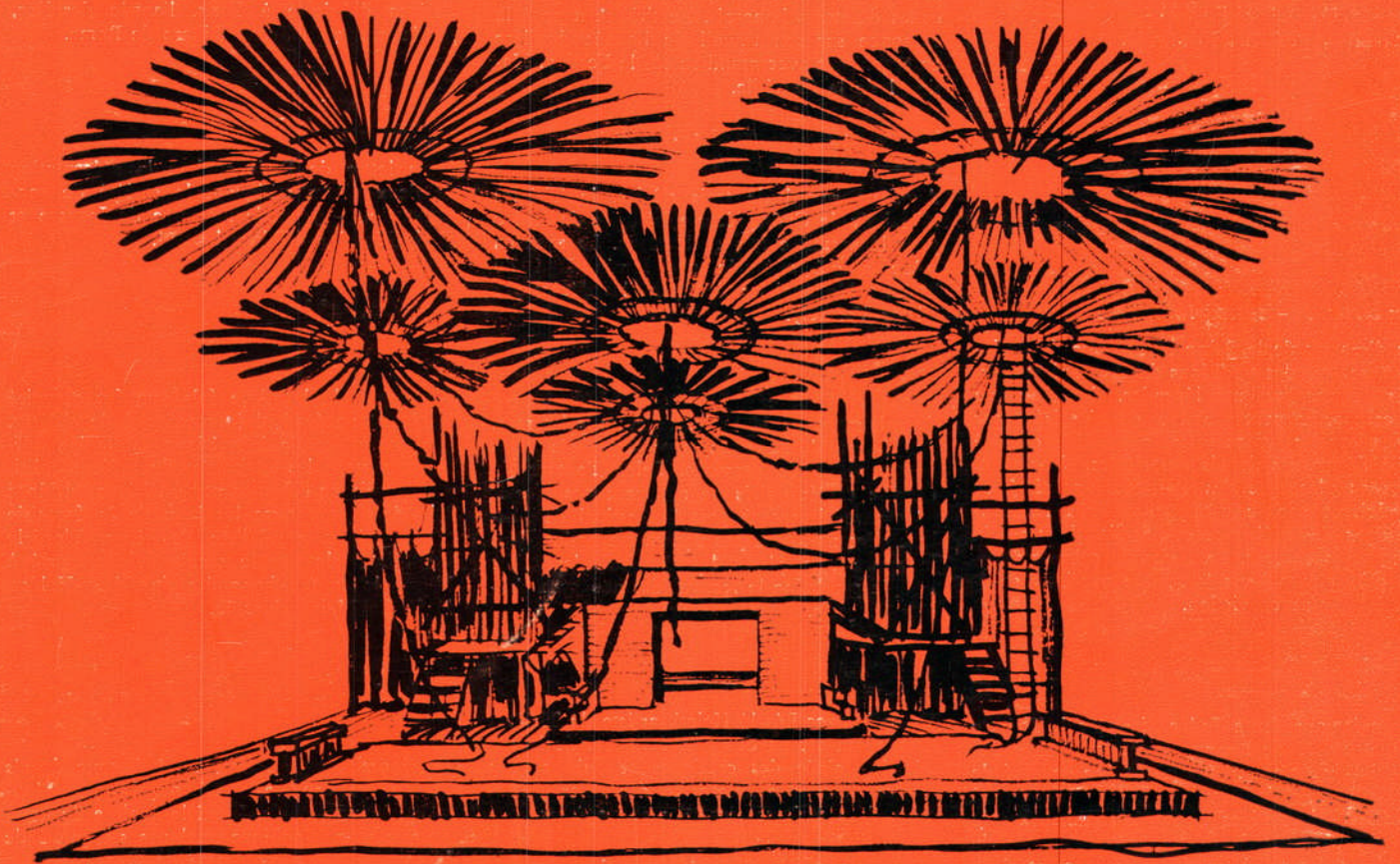
Gyula Kunszery:
Le Théâtre de Balatonfüred

C'était il y a 140 ans qu'à Balatonfüred le premier théâtre s'établit. Son importance dans l'histoire du théâtre était qu'il donnait un foyer aux meilleures des troupes ambulantes de l'époque. Sa période de prospérité ne fut que de courte durée, car la fondation du Théâtre National de Pest attira une grande partie de ses acteurs.

Kálmán Erdődy:
Jusqu'à ce que la Tragédie arrive à la scène

Le drame philosophique et historique d'Imre Madách, La Tragédie de l'Homme a dû attendre longtemps pendant le XIXe s. pour sa première présentation. Cet article relate de l'histoire de ce drame ayant précédé la représentation.

Ára: 12,- Ft

RAJKAY GYÖRGY DÍSZLETTERVE A RAMAJANA ELŐADÁSÁHOZ (KÖRSZÍNHÁZ)